

Juli 1921

De oprichting van de Chinese Communistische Partij

De Nederlandse wortels van de Volksrepubliek China

Op 1 oktober 1949 riep Mao Zedong de Volksrepubliek China uit. De Chinese Communistische Partij is sindsdien oppermachtig en heeft daarmee de stoutste dromen overtroffen van de kleine groep studenten die haar in juli 1921 oprichtte. De Nederlander Henk Sneevliet stond aan de wieg van de nieuwe partij. Bij hem rond de tafel op de oprichtingsvergadering waren dertien Chinezen. Ze vertegenwoordigden de 57 mensen in heel China die zich op dat moment communist noemden. De wortels van de honderd jaar later alomtegenwoordige partij waren bescheiden.

De fijne kneepjes bijbrengen

Op nummer 76 van de Straat van de Vreugdevolle Onderneming in de hippe wijk Xintiandi van Shanghai bevindt zich een curieus museum dat jaarlijks honderdduizenden bezoekers trekt. In de woonkamer van de grijsroze voormalige koopmanswoning vond vanaf 23 juli 1921 het enige dagen durende Eerste Nationale Congres plaats van de Chinese Communistische Partij. De kamer is in originele staat hersteld: op de tafel lege theekopjes, alsof de congresleden net vertrokken zijn. Een verdieping hoger kan de bezoeker zien hoe

het congres eruitzag. In een kamer bevinden zich vijftien wassen beelden samengepakt rond een tafel, onder wie twee afgevaardigden van de Communistische Internationale (Comintern). Een van hen heeft onmiskenbaar westerse trekken: Henk Sneevliet. Mao Zedong staat te praten.

Opmerkelijk is dat de twee toenmalige voormannen van het Chinese communisme, Chen Duxiu en Lin Dazhao, ontbraken in Shanghai. De mensen die wel aanwezig waren, de dan 28-jarige Mao inclusief, wisten nog maar weinig van politiek. Het was aan Sneevliet, opererend onder de schuilnaam Maring (in het Chinees: Ma Ling), en zijn Russische kompaan met codenaam Nikolski om hun de fijne kneepjes van het revolutionaire vak bij te brengen. De Nederlander had het congres in Shanghai bijeengeroepen.

De op dat moment 37-jarige Sneevliet was als overtuigd communist zeer bedreven met de communistische gereedschapskist: propaganda, organisatie van arbeiders in vakbonden en stakingen. In 1914 was hij in Nederlands-Indië betrokken bij de oprichting van de latere Partai Komunis Indonesia. Vanwege zijn antikoloniale ideeën werd hij uitgewezen door de Nederlandse autoriteiten. Toen hij in 1920 als Nederlandse afgevaardigde het Tweede Wereldcongres van de Comintern in Moskou bijwoonde, bleken zijn opvattingen nauw aan te sluiten bij die van Lenin. Omdat Sneevliet de enige communist met ervaring in Azië was, koos Lenin hem persoonlijk uit om als Comintern-vertegenwoordiger de jonge communisten in China te helpen.

China leek rijp

Sneevliet mocht ervaring hebben opgedaan in Indië, toen hij in 1921 in Shanghai arriveerde, wist hij weinig van de Chinese cultuur en sprak hij de taal niet. Desalniettemin zou de Nederlander de Chinezen gaan vertellen wat hun te doen stond. Sneevliet zag zichzelf als een Prometheus die het revolutionaire vuur naar de mensen bracht.

Henk 'Maring' Sneevliet in 1920 (portret door I. Brodski via Wikimedia Commons).

De oprichtingsvergadering in Shanghai, voorgesteld door wasen beelden (Shutterstock).

China leek er op dat moment rijp voor. Het land verkeerde al tien jaar in een staat van burgeroorlog na het afzetten van de laatste keizer in 1911 en de invloed van buitenlandse mogendheden was groot. Zij controleerden havensteden als Shanghai en beheersten de handel, waardoor China de facto een kolonie was. De bevolking leefde in armoede.

Op 4 mei 1919 was het in heel China tot massademonstraties gekomen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog hadden de geallieerden beloofd dat China de provincie Shandong, die onder Duitse controle stond, terug zou krijgen, maar op de vredesconferentie in Parijs ging Shandong naar Japan. Dit verraad was ook voor Chen Duxiu, Mao Zedong en de andere afgevaardigden reden voor actie. Een communistische revolutie was in hun ogen de manier om in één klap een einde te maken aan de armoede én de buitenlandse invloed.

Fransen spion

De buitenlandse mogendheden waren echter tevreden met de status quo en zaten helemaal niet te wachten op de komst van Sneevliet. Zo waarschuwde de Nederlandse ambassadeur in China de politie dat ze dit 'radicale element' in de gaten moest houden. De vergadering aan de Straat van de Vreugdevolle Onderneming werd na een kleine week verstoord door de binnenkomst van een vreemdeling, die door Sneevliet meteen werd ontmaskerd als een spion van de Franse inlichtingendienst. De Nederlander spoorde iedereen aan om de benen te nemen. Enkele dagen later werd de bijeenkomst hervat op een plezierboot op een meer ten zuidwesten van Shanghai. Sneevliet en Nikolski waren hier op verzoek van de Chinezen niet aanwezig, omdat ze te veel in de gaten liepen. Op het meer werd de knoop doorgemaakt en de Chinese Communistische Partij officieel opgericht. De groep van dertien benoemde Chen Duxiu – de grondlegger van de communistische beweging in zijn land – bij afwezigheid tot de eerste secretaris-generaal.

Geen proletariaat

Sneevliet reisde nog een jaar rond door China om de jonge partij te helpen. Zijn werk verliep moeizaam, want hij viel als westerling nogal op in het binnenland en moest grote moeite doen om zich de inlichtingendiensten van het lijf te houden. Daarnaast kwam Sneevliet er al snel achter dat er in het nauwelijks geïndustrialiseerde China helemaal geen arbeidersklasse was om te mobiliseren. De traditionele doelgroep voor de communisten ontbrak. Het drie uur durende college dat Sneevliet met behulp van een tolk aan Mao gaf over het oprichten van een vakbond en het organiseren van een staking, was dus niet zo nuttig. De Chinese communisten konden in de praktijk maar weinig met het gereedschap dat Sneevliet aanreikte. Zij hadden vooral te maken met een verarmde boerenbevolking.

Uiteindelijk wist Sneevliet de communisten ervan te overtuigen samen te werken met de nationalist van de Kwomintang, de Chinese politieke partij die zich immers ook verzette tegen buitenlandse inmenging. 'Koppelverkoop' met nationalistische ideeën was een strategie die in Nederlands-Indië uitstekend had gewerkt om het communistische gedachtegoed verder te verspreiden. De nationalisten grepen op hun beurt Sneevliets aanbod van hulp uit de Sovjet-Unie om China onafhankelijk te maken met beide handen aan. Kwomintang-leider Sun Yat-sen, met wie Sneevliet op Eerste Kerstdag 1921 sprak, nam samenwerking met Chen Duxiu en zijn kameraden op de koop toe.

De samenwerking tussen beide partijen was echter van korte duur en zou zelfs uitmonden in een hevige strijd machtsstrijd. De communisten waren Sneevliets bemoeienis al eerder zat. Hij verliet China in april 1922 om er nooit meer terug te keren. Onder leiding van Mao richtten de communisten zich in de jaren daarna op het mobiliseren van de boerenbevolking voor de lange mars naar een communistisch China.

Ivo van de Wijdeven is historicus en politiek analist.